

methodological training courses. It is proved necessity of introducing of information support as one of the factors of managing this direction in the activities of a Higher Educational Institution.

Keywords: *provision of information, scientific and methodical work, advanced pedagogical experience, information technologies.*

УДК 378.126:001

Костюк О. М.,

*кандидат філологічних наук,
доцент Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова, м. Київ*

**ПРОФЕСІЙНЕ ТА СТИЛІСТИЧНЕ
РЕДАГУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ЧАСТИНИ
КУРСОВОГО, ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ
В СИСТЕМІ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА
ЯК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА**

Анотація. *Стаття присвячена проблемі діяльності викладача як керівника студентських наукових робіт, зокрема професійному та стилістичному редагуванню теоретичної частини проектів, профілактиці типових труднощів та помилок.*

Ключові слова: *науково-дослідна діяльність, керівництво студентськими дослідженнями, редагування.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. *Розвиток освіти в Україні та інших державах нині йде шляхом скорочення репродуктивної складової і розширення продуктивної, зокрема експериментальної, творчої діяльності, роботи з різними видами інформації, втілення комплексних*

індивідуальних та групових дослідницьких проєктів, активної взаємодії науки і вищої школи. Постало завдання розбудови в Україні системи так званих дослідницьких університетів, де студенти залучатимуться до виконання у процесі інтерактивного діяльнісного навчання реальних затребуваних проєктів. Відповідно дослідницький компонент усе більше інтегрується до навчального процесу. Як відомо, раніше студенти-випускники з посередніми успіхами могли обмежитися на державному екзамені відповіддю на білет, а нині не лише курсові, а й дипломні (магістерські) роботи (проєкти) є обов'язковим компонентом отримання професійної кваліфікації.

Методична проблема готовності викладача до різних аспектів керівництва студентськими дослідженнями щороку підтверджує свою актуальність. Звернутися до неї автора спонукали об'єктивні процеси розвитку сучасної вищої школи, практичний досвід, аналіз текстів численних кваліфікаційних робіт на проміжному та завершальному етапах їх підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Методологічні засади опрацювання проблеми знаходимо у працях І. Я. Лернера, О. В. Бережної, В. М. Шейко, Ю. О. Туранова, Ю. П. Сурміна, Л. Ф. Мірошніченко, Н. Н. Чайченко та інших вчених – педагогів, психологів та методистів. Бібліографічні джерела дають чималий перелік праць з наукознавства, психології творчості, застосування пошукових технологій, виконання дослідницьких проєктів тощо, які створили підстави для розгляду заявленої проблеми [6-9]. Чимало джерел присвячені питанням організації та методичного забезпечення науково-дослідної діяльності студентів: нині практично кожний вищий навчальний заклад випустив чи планує ближчим часом

створити відповідний посібник з НДРС із урахуванням власної галузевої специфіки. Мовознавці, фахівці з редагування (Л. І. Мацько, С. В. Шевчук, Л. В. Кравець, Н. Ф. Непийвода, М. В. Гуць, Г. Дідук та ін. [3; 5]) у наукових розвідках, довідниках та посібниках роблять велику кількість зауваг щодо стилістики та проблем унормування наукових текстів.

У той же час праць, зорієнтованих в ракурсі діяльності викладача як наукового керівника, зокрема редактора рукопису студентської наукової роботи, майже немає.

Формування мети статті. Нашою метою є аналіз вимог до теоретичної частини студентських досліджень, класифікація типових змістовних та стилістичних її недоліків, формування системи діяльності наукового керівника з профілактики та усунення таких недоліків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми розглядаємо підготовку студентської наукової роботи на початковому її етапі як навчально-дослідницьку діяльність, як спільну діяльність викладача і студента із з'ясування сутності досліджуваних явищ і процесів, відкриття та систематизації суб'єктивно нових знань, пошук локальних закономірностей, а також моделювання, опис, проектування, доведення та здійснення інших дослідницьких процедур щодо навчальних предметів дослідження [7].

Таке розуміння навчально-дослідницької діяльності передбачає низку вимог до педагога, серед яких, наприклад:

- усвідомлення специфіки дослідництва як цілеспрямованої діяльності, в якій важливий і процес, і результат;

- особливе, «проблемне», бачення обраної галузі знань, тонке відчуття можливих перспективних для дослідження тем та дискусійних моментів;

- готовність до системних та послідовних зусиль, спрямованих на навчання студентів дослідництва;

- особлива психологічна модель взаємин у парі «викладач-студент», які змінюють свої традиційні ролі на «дослідника» і «консультанта».

Офіційні обов'язки викладача як керівника студентської роботи наступні:

- надавати допомогу при виборі теми, розробці плану курсової чи дипломної роботи; доборі літератури, методології та методів дослідження тощо;

- аналізувати зміст роботи, висновки і результати дослідження;

- визначати поетапні терміни виконання роботи; контролювати виконання дипломних та курсових робіт;

- не допускати системних помилок (у разі, якщо студент ігнорує рекомендації керівника, зазначити це у рецензії);

- доповідати на засіданні кафедри про виконання та завершення роботи;

- дати відгук на роботу.

Як відомо, у відгуку науковий керівник дипломної роботи аналізує та оцінює:

- актуальність теми;

- ступінь наукового і практичного значення роботи;

- рівень підготовки дипломника до виконання професійних обов'язків;

- ступінь самостійності у виконанні дипломної роботи;

- новизну поставлених питань та оригінальність їх вирішення;

- вміння використовувати літературу;

- ступінь оволодіння методами дослідження;
- повноту та якість розробки теми;
- логічність, послідовність, аргументованість, літературну грамотність викладення матеріалу;
- можливість практичного застосування результатів роботи в цілому або окремих її частин.

Досвідчені викладачі погоджуються, що навіть у обдарованих та високомотивованих студентів *швидко* та, як доречно зазначив проф. Н.Н.Чайченко, «*стихийно* (виділено нами – О.К.) дослідницькі уміння особистості не формуються» [8].

Тому реальні ж обов'язки викладача як керівника студентської роботи набагато ширші. Вони включають і формування тематики, і побудову дослідницької стратегії та структури роботи, упорядкування методичних рекомендацій для студентів, узгодження критеріїв актуальності, допомога у формулюванні мети, завдань, об'єкта, предмета, проведення зі студентами підготовчих евристичних вправ, розроблення та виконання творчих завдань на групових заняттях, навчання науковця-початківця методів та прийомів дослідження, формування його дослідницької культури, партнерство зі студентами (індивідуальне чи у форматі проблемної групи) у навчально-наукових проектах, створення наукового середовища для апробації фрагментів дослідження і роботи в цілому, а також експертизу та корекцію практичної частини, редагування теоретичної частини – професійне і стилістичне, допомогу у презентації науково-творчого доробку.

Узагальнений аналіз великої кількості студентських робіт дозволяє сформулювати типові змістові недоліки теоретичної частини студентських навчально-дослідницьких робіт. Серед них:

- надто широка постановка проблеми;

- неproblemне формулювання теми, розділів;
- порушення структури і відповідностей «завдання-дослідження-висновок»;
- суб'єктивність у визначенні актуальності;
- схильність до переказу загальних місць;
- некоректний аналіз та цитування наукових джерел, елементи плагіату;
- порушення логіки в аргументації;
- «втеча» до суміжних наукових галузей;
- низький рівень узагальнень, суб'єктивізм висновків;
- описовість, белетризація, недостатній рівень володіння науковим стилем;
- відсутність практичних підтверджень теоретичного положення, гіпотези, висновків;
- компілятивний характер тощо.

Розглянемо ті з них, що доводиться усувати у процесі редагування, докладніше.

Одна з найважливіших вимог до навчального дослідження – коректний аналіз наукових джерел та їх цитування.

Студенти, на жаль, звикли близько до оригіналу повторювати та списувати прочитане у підручниках та посібниках, користуються відкритими електронними ресурсами, зокрема базами рефератів, а тому схильні до компіляції суджень авторитетних дослідників, іноді навіть протилежних за науковою позицією. Також вони не завжди розрізняють і критично осмислюють підходи представників різних наукових шкіл. Крім того, огляд джерел, дискусії про дефініції здаються їм, як правило, досить нудною справою. У початківця виникає враження, що всі пишуть подібне, і що краще за автора монографії розкрити певне питання неможливо.

Нині активно впроваджуються до практики навчальних закладів різноманітні програми пошуку

плагиату. Проте це уже одна із форм боротьби із негативними наслідками певних процесів. А з точок зору навчальної і виховної абсолютно необхідно дати досліднику-початківцю заздалегідь уявлення про авторство як творчий здобуток, юридичну та етичну категорію, а також про плагиат – «привласнення чужого авторства, видачу чужого твору або винаходу за власний» [7; 265]. З точки зору методичної – виникають питання, як допомогти бачити істотне для свого дослідження серед другорядного, розрізнати відмінності у наукових працях подібної проблематики, як згрупувати розмаїття висловлювань різних учених з різних приводів. А також яким чином заохотити студента говорити і писати «своїми словами».

Можливо, це вимагає профілактики, і першим кроком у процесі керівництва навчальним дослідженням, зокрема курсовою роботою, має бути спільне читання і обговорення наукових джерел, зокрема статей (невеликий обсяг значно легше досягнути увагою). Система питань і завдань до таких статей - має спонукати до визначення:

- *Хто пише? Про що саме?*
- *Яких наукових категорій стосуються ті чи інші спостереження вченого?*
- *Як коротко переказати міркування дослідника?*
- *Який його аргумент найпереконливіший?*
- *Сформулюйте одним реченням, чим відрізняється думка дослідника А від думки дослідника В.*
- *Що з пропонованої статті стосується теми вашого дослідження?*

Дуже важливо відокремити зміст наукової інформації від її форми, «визволити» мислення студента від «стилістичного полону» з боку автора наукового джерела. Далі час «одягти» отримані судження у нові слова, перевести їх у непряму мову.

Порушення логіки аргументації та брак доказової бази є наслідком структурних вад дослідження та неправильної послідовності формування його тексту. Це відбувається, коли студент не відчуває «арматури» власної роботи, прив'язує одну думку до іншої на основі стилістичних, а не змістовних зв'язків.

Психологи довели, що в нашій свідомості інтелектуально оброблена інформація набуває форми складних багатомірних моделей, де все пов'язано з усім [4, 7, 8]. Інтерпретація наукової проблеми в уяві дослідника – одна з таких 3D-моделей. Але її виклад у текстовій формі має бути лінійним і послідовним, «ланцюговим». Навчитися логічно і доказово викладати свої наукові міркування та результати – це означає навчитися передавати об'ємну модель лінійно. Н. Ф. Непійвода порівнювала цей процес із відтворенням на папері просторової перспективи.

На жаль, характерним для робіт початківців є підсвідоме приписування власних тлумачень сторонньому тексту. Коли замість міркувань дослідник просто цитує практика або класика науки, «адже тут і так все ясно». Пропонуємо студентам наступні правила:

1) уникати великих за обсягом цитат, натомість у більшості випадків «виймати» та вводити у лапках до власного тексту справді важливі для його розуміння окремі художні формули, поетичні рядки, тропи;

2) жодної цитати – без опрацювання в тексті роботи: коментаря, міркування над нею, використання для побудови власного дослідження;

3) цитати з наукових праць у лапках передаємо мовою оригіналу, а власний переклад переводимо у непряму мову (*вчений зазначив, що...*).

Перед виконанням конкретного дослідницького завдання ми обов'язково маємо пояснити студентам його методологічну і стильову специфіку,

запропонувати зразки аналогічних робіт та допомогти скласти детальний план. З набуттям досвіду ступінь самостійності у плануванні зростатиме.

Описовість, белетризація дослідження, можливо, виникає внаслідок інтерференції з структурою та стилем шкільного твору, як наслідок – зайвий пафос, мовленнєві штампи тощо. Якщо профілактики буде недостатньо, все це доведеться безжально викреслювати, надаючи одночасно студентові постійну психологічну підтримку і навчаючи адекватно сприймати критику.

До типових мовленнєвих недоліків теоретичної частини студентських курсових та дипломних робіт віднести тавтологічні вирази, «зайві» слова, русизми, порушення правил граматичного сполучення, невірне утворення віддієслівних іменників та недоречне вживання дієприкметникових зворотів.

Оволодіння науковим стилем – справа не одного дня і навіть року. Готуючи доповіді і статті все життя, науковці продовжують щоразу перероблювати численні чернетки, думати над кожним словом, шукати найбільш точних і доречних виразів. Пошукач, аспірант багатократно перероблює текст своєї роботи, а з боку студента керівник часом відчуває спротив, небажання повертатися до написаного, редагувати його.

Для початку поставимо три елементарні вимоги. Перша – вимога точності висловлювань та застосування термінології. Друга – «відтиснення води» – усіх загальних місць і зайвих слів. Третє – «побудова місточків». Тут стануть у нагоді так звані метатекстові оператори – мовні формули наукового стилю, «слова, словосполучення і речення, які організують інформацію в тексті», розроблені та зведені фахівцями [5; 21-24]. Вони допоможуть:

- констатувати відоме або наявне (*свого часу доведено; як відомо; як стверджує дослідник Н; дослідження у цій галузі дають підстави стверджувати...*);

- дати критичну оцінку інформації (*дослідник характеризує, аналізує, доводить, порівнює, посилається на..., зупиняється на, наголошує, формулює, виходить з того, що..., ставить завдання; у статті чи монографії викладені суперечливі, дискусійні твердження, цінні відомості, переконливі докази; необхідно підкреслити, що...; можна погодитися з тим, що..., особливо слід відзначити*);

- обґрунтувати потребу змінити погляди на відоме або наявне (*досить актуальною залишається проблема, більшість публікацій стосуються, повертає увагу той факт, що..., назріла необхідність, пропонується дослідити...*);

- описати нове (*у роботі пропонується, є можливість визначити, перевага пропонованого підходу полягає у..., визначені закономірності, доведено вплив, встановлено зв'язок...*) тощо.

Щоб ці та інші необхідні формули були введені до активного словника молодого дослідника, доречно застосувати інтерактивні вправи. Матеріалом для них можуть стати знов-таки наукові статті за темою дослідження (проекту) або окремі дібрані викладачем фрагменти-цитати. Завдання пропонуватимуть:

- Висловити оцінку – впевненість або сумнів – щодо поданої наукової інформації (*очевидно, що подібним для двох творів є..., втім потребує доведення факт запозичення...*).

- Пояснити, уточнити, виділити дещо на загальному тлі (*серед висновків дослідника для нас важливим є..., спостерігаючи за стилем поета, вчений зокрема звертає увагу на...*).

- Узагальнити, зробити висновок на основі 2-3 суджень (*отже, не викликає сумнівів той факт, що саме Н був прототипом персонажа...*).

- Розчленувати інформацію (з одного боку., з іншого... чи по-перше., по-друге...).

- Вказати на час, послідовність суджень (*почнемо з того, що визначимо усі безпосередні кольорові згадки у творі, далі розглянемо кольорові асоціації і насамкінець – символи*).

- Відобразити зіставлення та протиставлення частин інформації (*отже, якщо у 18 ст. була поширена думка про., то вже за романтичної доби...*).

- Поєднати частини наукової інформації (*разом з тим, як зазначалося раніше, крім того...*).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Є підстави говорити про наукове керівництво та методичний супровід студентських дослідницьких робіт як самостійну науково-методичну проблему.

У процесі роботи над теоретичною частиною дослідження викладач виступає зокрема у ролі редактора і спрямовує свої зусилля на дотримання студентом вимог структурної єдності та стилістичної впорядкованості тексту, суворой відповідності теоретичного обґрунтування до експериментальної, проектної чи іншої практичної складової дослідження, а також до мовленнєвих норм і стандартів.

Діяльність викладача з підготовки студентів до упорядкування теоретичної частини наукової роботи (проекту) повинна мати системний характер, включати діагностичні, профілактичні та коригувальні заходи, зокрема спеціальні інструктивні процедури та вправи.

Стратегія такої діяльності полягає в тому, щоб випускник:

- поступово опанував основні дослідницькі процедури;
- свідомо поставився до застосування загальнонаукових та галузевих методів;
- набув досвіду розв'язання дослідницьких задач різних типів;
- сформував культуру наукового викладу, презентації та полеміки;
- спробував себе у виконанні навчально-наукових робіт різних жанрів та їх експертизі;
- оволодів науковим стилем на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях;
- набув готовності до саморедагування.

Подальше дослідження обраної проблеми передбачає розгляд широкого кола питань наукового керівництва у діяльності викладача вищої школи, узагальнення зарубіжного досвіду, упорядкування низки методичних рекомендацій для фахівців різних спеціалізацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головій В. М., Кузькін Є. Ю., Піддубна Л. В., Кузніченко В. М., Ярмак О. В. Основи наукових досліджень: методологія, організація, оформлення результатів: Навчальний посібник. – К.: «Хай-Тек Прес», 2010. – 344 с. .

2. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога : учеб пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М., Изд. Центр «Академия», 2006. – 176 с.

3. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навч. посіб. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.

4. Науково-дослідна робота в закладах освіти: Методичний посібник / Укл. Ю. О. Туранов. В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

5. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор : Порадник з української мови. – К.: Українська книга, 1998. – 238 с.

6. Основы учебно-исследовательской деятельности студентов: учеб. для студентов сред. пед. учеб. заведений / Бережнова Е.В., Краевский В.В. – М.: Изд. Центр «Академия», 2005. – 128 с.

7. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: Підручник для науковця. – К.: НМЦ Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. – 302 с.

8. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – 5-е вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 307 с.

9. Чайченко Н.Н. Формування дослідницьких умінь як складової професійних компетентностей особистості// Вища школа: Гуманізація навчально-виховного процесу. – Випуск ЛІІІ. Частина ІІ - Слов'янськ – 2010. – Режим доступу:

http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gnvp/2010_53_2/13.pdf.

REFERENCES

1. Holoviy V. M., Kuz'kin Ye.Yu., Piddubna L.V., Kuznichenko V. M., Yarmak O. V. Osnovy naukovykh doslidzhen': metodolohiya, orhanizatsiya, oformlennya rezul'tativ: Navchal'nyy posibnyk – K.: «Khay-Tek Pres», 2010. – 344 s.

2. Zahvyazynskyy V. Y. Yssledovatel'skaya deyatel'nost' pedahoha:ucheb posobyе dlya stud. vyssh.uchebn. zavedenyy – M., Yzd. Tsentr «Akademyya», 2006. – 176 s.

3. Mats'ko L.I., Kravets' L.V. Kul'tura ukrayins'koyi fakhovoyi movy: Navch. posib. – K.: VTs «Akademiya», 2007.

4. Naukovo-doslidna robota v zakladakh osvity: Metodichnyy posibnyk / Ukl. Yu. O. Turanov. V. I. Urus'kyy. – Ternopil': Aston, 2001. – 138 s.

5. Nepyuvoda N. F. Sam sobi redaktor : Poradnyk z ukrayins'koyi movy.– K.: Ukrayins'ka knyha, 1998. – 238 s.

6. Osnovi uchebno-yssledovatel'skoy deyatel'nosti studentov: Ucheb. Dlya studentov sred. ped. ucheb. zavedenyy / Berezhnova E. V., Kraevskyy V.V. – M.: Yzd. Tsentр «Akademyya», 2005. – 128.

7. Surmin Y. P. Maysternya vchenoho: Pidruchnyk dlya naukovtsya. – K.: NMTs «Konsortsiym z udoskonalennya menedzhment-osvity v Ukrayini», 2006. – 302 s.

8. Chaychenko N N. Formuvannya doslidnyts'kykh umin' yak skladovoyi pofesiynykh kompetentnostey osobystosti// Vyshcha shkola: Humanizatsiya navchal'no-vykhovnoho protsesu Vypusk LIII. Chastyna II – Slov"yans'k – 2010. – URL:

http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gnvp/2010_53_2/13.pdf.

9. Sheyko V. M., Kushnarenko N. M. Orhanizatsiya ta metodyka naukovo-doslidnyts'koyi diyal'nosti: Pidruchnyk. – 5-e vyd., ster. – K.: Znannya, 2006. – 307 s.

Костюк Е. Н. Профессиональное и стилистическое редактирование теоретической части курсового, дипломного проекта в системе работы преподавателя как научного руководителя.

Аннотация. Стаття посвящена проблеме деятельности преподавателя как руководителя студенческих научных работ, в частности профессиональному и стилистическому

редактированию теоретической части проектов, профилактике типичных трудностей и ошибок.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, руководство студенческими исследованиями, редактирование.

Kostuk Olena. Professional and stylistic editing of theoretical section of projects at the system of scientific supervisor`s work.

Annotation. The article deals with the problem of the supervisor activity, including guide of student research, professional and stylistic editing of theoretical section of projects, prevention of common problems and errors.

Keywords: research work. guide of student research, editing.

УДК 378:519.876.5

Гнатюк І. Є.,
кандидат фізико-математичних наук,
викладач Мистецького інституту
художнього моделювання та дизайну
імені Сальвадора Далі, м. Київ

**ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-ДИЗАЙНЕРІВ
ДО КОМП'ЮТЕРНОЇ ВЕРСТКИ
ЦИФРОВИХ ВИДАНЬ**

Анотація. У статті розглянуто основні тенденції й рекомендації щодо навчання студентів-дизайнерів комп'ютерної верстки електронних видань. Розкрито сутність електронних видань і їх важливість для сучасного користувача. Приведено рекомендації щодо